

Máté-Tóth András:

*A konvivencia kihívásai: A vallási sokféleségről
Kelet-Közép-Európában*

(BUDAPEST: L'HARMATTAN, 2024.)

Máté-Tóth András szerkesztésében a L'Harmattan Kiadónál jelent meg 2024-ben *A konvivencia kihívásai: A vallási sokféleségről Kelet-Közép-Európában* című gyűjteményes tanulmánykötet. A HUN-REN-SZTE Convivencia Vallási Pluralizmus Kutatócsoport 2019 óta működik együtt, az ő közös munkájuk gyümölcse e könyv.

A főlépítését tekintve rövid bevezetés után tíz tanulmányt olvashatunk, két fejezetben (e tagolás a tartalomjegyzékben és a kötetben nincs jelölve). A megalapozó áttekintés Máté-Tóth András írása, az első fejezetben négy elméleti értekezéssel találkozunk, majd a második fejezet öt esettanulmányt tár elénk.

A szerkesztő bevezető nagytanulmánya (*Sokféle sokféleség*) a kötet alapfogalmait járja körül és mélyíti el. A társadalmi sokszínűség általános fogalmából következik a vallási sokszínűség fogalma. Amennyiben a vallásteológia megközelítéseit tekintjük a többféle vallás vonatkozásában, akkor a kizárólagosság, az elfogadás és a sokszínűség fölfogásaival találkozhatunk, mint háromféle gondolati rendszerrel, mely a saját vallást megkísérli elhelyezni a többi vallás szövedékében.

Ha viszont területileg határoljuk le a könyv figyelmét, akkor a kelet- és közép-európai régióra bukkanunk – bár a kötet néha játszik azzal, hogy Oroszország, Fehéroroszország, Ukrajna ide tartozik-e vagy nem. Mindenesetre az Észtország–Szlovénia–Bulgária háromszög országairól van szó (Baltikum, Közép-Európa és Dél-Kelet-Európa). E terület legfőbb jellemzőjét a sebzettségben, és az ennek tulajdonítható sebzett közösségi önazonosságban ragadja meg; a vallási folyamatokat és az egymás mellett élést (konvivencia) pedig e tapasztalatból és alapállásból kísérli meg megérteni.

I. Az elméleti fejezet első írása (*Sebzettség és reziliencia: A sebzettség individuális és kollektív dimenzióiról a járványhelyzet kontextusában, különös tekintettel a vallásosság szociokulturális jelentőségére*), László Tamás és Gyorgyovich Miklós tollából, a Századvég 2021-ben készített *Reziliencia az egyének, a közösségek és a társadalom szintjén* című kutatásának adataival dolgozik. A társadalmi sebzettség a ragály, a járvány összefüggésrendszerében jól vizsgálható, valamint a vele szemben kialakult ellenállóképesség is. A korábbi megrázkódtatások és a feszültséget keltő ingerek nagyban befolyásolták egyén és közösség közhangulatát, tapasztalati megélését.

A sebzettség közösségi vonatkozásai kapcsolják a tanulmányt a kötet általános kérdésköréhez, itt kerül elő a vallási terület is, a vallásosság hétfokú skálájára vetítve a megküzdési haditerveket. Kirajzolódik, hogy a vallásosság mint hátország alapvetően összefügg a rugalmassággal határhelyzetekben, illetve a közösségi kötelékekből kiszakadás mértékével.

A második elméleti írás, Balassa Bernadetté (*A vallási sokféleség hatása a regionális fejlődésre Közép-Európában*), számba veszi a régiókban zajló vallási folyamatokat, melyek nem annyira az elvallástalanodás, mint inkább a sokszínűvé válás irányába mutatnak. Jellegzetes, hogy egyre kevesebben vállalják föl a felekezeti önazonosságukat; és hogy a felekezeti verseny nem elősegíti, hanem éppenséggel lerontja a templomba járás arányszámaikat. A vallás gazdasági hatásai közvetettek, de sokszor nem egyértelmű a föltárt összefüggések közötti ok-okozati viszony.

Szilárdi Réka, a fejezet harmadik szerzője, társadalomlélektani megközelítést használ (*A vallási pluralizmus társadalomlélektani vonatkozásai*). Érdekli egyrészt a vallási sokszínűség lecsapódása az egyénre: a példája erre a „maga módján vallásosság” jelensége, ahol a személy sokszor egybemosó módon nyúl a vallási hagyományokhoz. Az ehhez tartozó esettanulmánya az Everness fesztivál (ahol e könyvismertető szerzője is sokszor előadott). Másrészt, a csoportok sokszínűsége vonatkozásában a közösségi önazonosság kérdései foglalkoztatják, amelyek elvezethetnek akár együttműködéshez, akár viszályhoz. Az esettanulmány, amelyet itt ismertet, az ősmagyar vallásra vonatkozik.

Az első fejezet zárótanulmánya (*Reziliencia – vallás – közösség: Lélektani megfontolások a plurális társadalom belső dinamikájáról*) Figus-Illinyi Rita munkája. Tisztázza a sebezhetőség és az ellenállóképesség kapcsolatát a társadalomlélektanban, ezeknek a viszonya, aránya adja ugyanis ki, hogy a válsághelyzetekben a megküzdés eljárásai milyen alkalmazkodást, rugalmasságot tesznek lehetővé. A vallás erős támogató közeg lehet, és van egy kincse, amelyet följajánlhat az ösztársadalomnak az együttműködés és az összetartozás elmélyítésére: ez pedig a megbocsátás kultúrája.

II. A második fejezetben öt esettanulmányt kapunk. Ezek közül az első Nemes Márké, aki az új vallási mozgalmakkal foglalkozik (*Az új vallási mozgalmak sokfélesége*). Fölvázolja ezen új tudományközi ismeretterület fogalmi és módszertani kihívásait. Az új, sokszínű helyzet előnyét abban látja, hogy az egyén immár nem teheti meg többé, hogy nem választ: kénytelen az értékvilágát döntések sorozatán keresztül maga tevékenyen kiválasztani, összeállítani és összehangolni.

Wimmer Krisztina a szerzője a fejezet második darabjának (*A vallási pluralizmus dimenziója az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlés beszédeiben 1991–2023 között*). A megközelítése rendkívül érdekes és sajátos. Egy meghatározott időszakban (1991–2023) az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésében elhangzott kelet- és közép-európai beszédeket veti alá tartalomelemzésnek, ama szempontból, hogy miként jelennek meg bennük a nemzeti múlt, a történelem, az emlékezés,

a nemzedékeken átívelő megrázkódtatások tapasztalatai. A sebzettség helyzete nyilvánvaló, és érthetőbbé teszi, hogy a nyugat-európai vezetők miért értik oly kevésbé e régió összefüggésrendszerét.

A geoinformatika (vagyis a geográfia és a térinformatika határterülete) adja a módszertani háttérként Csikós Nándor tanulmányának (*Pluralizmus Kelet-Közép-Európában – régiók*). A vallási sokféleséget térképekre kivetítve látjuk, majd a történelmi határmezsgyékre összpontosítva a sokszínűség jellemzői még jobban kirajzolódnak. A harmadik alkérdés a legújabb népszámlálás adataira alkalmazza a módszert, és regionálisan nagyon hasonló folyamatokra talál.

A dicsőítő, pünkösdi, karizmatikus dalok terjedésének a jelensége a tárgya Povedák Kinga tanulmányának (*Hillsongizáció: vallási ökumenizmus vagy spirituális globalizáció? Konfliktuspotenciál a vallási pluralizmus színpadán?*). A rengeteg háttérvizsgálatra épülő megállapításaiban a Hillsong-dalok népszerűségének okait kutatja, hiszen a sokszínűség lehetősége a keresztény könnyűzenében sokszor éppen fordítva: felekezeti egyenmősítéshez vezet. A dalok teológiája talán jobban illeszkedik a korszellemhez, hiszen kerüli a szenvedés és a kereszt kérdéskörét, csak a föltámadásra és az istenélményre összpontosít, áramlat- és óceánélményt kínál.

A fejezet és a kötet záródarabja Barcsa Krisztina és Fülöp Tiffany írása (*A MAVALLKA adatbázis 2015 és 2023 között*), akik a Magyar Vallási Közösségek vallásinformatikai adatbázisának, a MAVALLKÁnak a fejlesztői és a kezelői. A 2015-ben indított honlap összegyűjti a honi vallási közösségekre vonatkozó alapadatokat, és kezelhető alakban élénk tárja. A tanulmány végigkíséri a kihívásokat, a fejlesztés folyamatát, és kitekint a jövő előtt álló lehetőségekre és feladatokra is.

A tudományközi kötet meggyőzően tárja elénk a vallástudománynak a kérdéskörre vonatkozó kutatási irányait, az egymás mellett élésnek, a sokszínűségnek és a sebzett önazonosságoknak a régiókra jellemző tapasztalatait értelmezve és összefüggéseibe helyezve.

Nagypál Szabolcs